

Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Slimme kleuters, pientere kleuters, hoogbegaafde kleuters?

Er wordt bij kleuters meestal nog niet over hoogbegaafdheid gesproken. Daarvoor dient de ontwikkeling wat verder en breder te zijn. Wel spreken we van een ontwikkelingsvoorsprong als een kleuter op een of meerdere ontwikkelingsgebieden duidelijk voorloopt, vergeleken met leeftijdsgenoten. Deze kinderen bevinden zich eerder in de kleuterfase en zijn ook weer eerder kleuter-af.

Om jonge leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong op school goed te kunnen begeleiden, zullen we ze moeten herkennen. Het zo vroeg mogelijk herkennen van signalen van een ontwikkelingsvoorsprong is van groot belang. Alleen dan bent u als leraar in staat om op de onderwijsbehoeften van de leerling in te spelen en kunt u onderpresteren voorkomen. Er zijn een aantal ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen die vaak bij een kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong terug te vinden zijn.

- 'Kleuter zijn' is een ontwikkelfase, geen leeftijdsfase -

Ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen

Taalontwikkeling:

Heeft een goede zinsopbouw, maakt gebruik van een ruime woordenschat en kan de eigen gedachten duidelijk onder woorden brengen.

Intense betrokkenheid:

Kan intens met iets bezig zijn en beschikt op die momenten over veel energie.

Diep denken:

Denkt na over levensvragen en filosofeert over alledaagse zaken.

Kennishonger:

Is nieuwsgierig, weet veel, stelt veel vragen en heeft belangstelling voor zaken die niet direct verklaarbaar zijn; ruimte, techniek, prehistorie, kunst.

Logisch denken:

Ziet verbanden, patronen en kan relaties ontdekken en herkennen.

Fantasie en creativiteit:

Is vindingrijk en bedenkt creatieve oplossingen, ook in spelsituaties.

Symboolverkenning:

Is geïnteresseerd in functie en toepassing van cijfers en letters.

Sterk geheugen:

Heeft een opvallend sterk geheugen.

Aanpassingsvermogen:

Heeft snel door wat er verwacht wordt en kan zich gemakkelijk aanpassen.

Wanneer we spreken van een ontwikkelingsvoorsprong betekent dat niet, dat al deze aspecten bij een leerling aanwezig zijn. Het zijn vooral aandachtspunten die u helpen om met andere ogen naar deze leerlingen te kijken en wellicht vanuit een andere verwachting te reageren.

Uit onderzoek naar jonge leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong is gebleken dat, onder invloed van hun omgeving deze leerlingen op twee momenten andere verwachtingen hebben van school. Het eerste moment is de start in groep 1, als blijkt dat ze niet meteen gaan leren lezen en rekenen. Het tweede moment is bij de overgang naar groep 3. Vaak blijkt dan, dat zij zich de daar aangeboden leerstof al op eigen kracht hebben eigen gemaakt. Het maakt duidelijk hoe belangrijk de afstemming op en communicatie met deze leerlingen en hun ouders is, om frustratie bij deze leerlingen te voorkomen. Voor u als leraar betekent dit soms, dat u vanzelfsprekendheden moet loslaten en de begrippen 'spelen' en 'leren' opnieuw inhoud dient te geven.

Begeleiding

Het is uw taak als leraar om de, in potentie aanwezige mogelijkheden of talenten van alle leerlingen in de groep, te stimuleren en tot ontwikkeling te laten komen. Dit geldt ook voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Het feit dat zij over het algemeen eerder kunnen en weten wat u ook bij uw andere leerlingen hoopt te bereiken, betekent niet dat zij niet verder gestimuleerd

hoeven te worden. Ook het feit dat zij over het algemeen goed in staat zijn om zichzelf bezig te houden, zou de suggestie kunnen wekken dat deze leerlingen geen begeleiding nodig hebben. Dat is echter niet het geval. Ook als uw aanbod aansluit bij hun ontwikkelbehoeften, dan geldt net als bij de andere leerlingen:

“Ik kan veel zelf, maar niet altijd alleen.”

Het werken met jonge leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong vraagt om stimulerend signaleren, breed en doelgericht plannen, uitdagend differentiëren, coachend begeleiden en procesgericht evalueren.

Stimulerend signaleren

Het is van belang om gebruik te maken van alle beschikbare informatie om het aanbod zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de ontwikkelingsbehoefte van het kind. Zorg voor een mondelinge intake met de ouders en het kind. Dat voorkomt dat de leerling zich meteen al ten onrechte gaat aanpassen aan wat op school blijkbaar 'gewoon' is. Vertaal deze informatie naar daarbij passende opdrachten en activiteiten en observeer het effect.

Maak daarnaast gebruik van peilingspelletjes (SLO), voer korte (diagnostische) gesprekken en zet ontwikkelingsmaterialen op creatieve wijze in, om de zone van naaste ontwikkeling te prikkelen en een volledig beeld van de leerling te krijgen.

Je ziet een leerling die met zijn puzzelstukjes een toren bouwt. Hoe interpreteer je dit gedrag?

a) "Een puzzel van 20 stukjes is toch nog erg moeilijk. Ze moet leren bij de hoekjes te beginnen."

b) "Interessant hoe zij met deze stukjes een bouwwerk probeert te maken. Is de puzzel te makkelijk?"

TIP: Spreek niet over de leerling maar spreek met de leerling over wat het doet en waarom het dit zo doet.

Breed en doelgericht plannen

Plan bij de voorbereiding van een nieuw thema structureel activiteiten, opdrachten, vragen en aspecten die een beroep doen op de denkkraft, de creativiteit en het doorzettingsvermogen van de leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong. Niet één keer per week een uitdagend (moet)werkje, maar gedurende de week meerdere activiteiten en taken waarmee de leerling zowel kennis als vaardigheden ontwikkelt. Betrek de leerlingen bij het vormgeven van dergelijke opdrachten en activiteiten. Hiermee creëer je erkenning, begrip en betrokkenheid. Benut daarnaast uw kennis over de leerlingen en combineer die met uw kennis van de ontwikkelingslijnen en mogelijke leerinhouden die per periode aan bod komen.

Checklist voor 'rijk' onderwijs

- De activiteit is open en biedt de mogelijkheid om zelf ontdekkingen te doen.
- Binnen de activiteit kunnen leerlingen grote denksprongen maken en/of meerdere kennisgebieden combineren.
- De activiteiten en materialen stimuleren verschillende manieren van denken: verzamelen van kennis, toepassen van kennis, categoriseren/ordenen, samenvoegen van informatie, beredeneren, eigen oplossingen bedenken.
- De activiteit is complex en niet in één keer op te lossen. Er zijn meerdere denkstappen te zetten en er is (enig) doorzettingsvermogen voor nodig.
- De activiteit en de materialen prikkelen de creativiteit en de fantasie.
- De activiteit daagt uit tot handelen, uitproberen en evalueren.
- De activiteiten komen regelmatig tegemoet aan de behoefte om bezig te zijn met klanken, letters, hoeveelheden en getallen.
- De activiteit stimuleert de brede vaardigheden zoals: communiceren, hardop denken en onderzoeken.
- De activiteit / opdracht nodigt uit tot samenwerken en spreekt de leerlingen aan op hun gedeelde verantwoordelijkheid voor de uitvoering.

"Geef de leerling de ruimte om iets van zichzelf te laten zien."

Uitdagend differentiëren

Op basis van de signalen en het daarbij passende ontwikkelingsperspectief gaat u differentiëren met een voor alle leerlingen uitdagend aanbod. Dit gebeurt in principe bij alle activiteiten: kringen, hoeken, werklessen, ontwikkelingsmaterialen. Niet alle instructie hoeft mondeling gegeven te worden. Ook op andere manieren kunnen de leerlingen tot gerichte activiteiten worden uitgedaagd. Denk aan foto's in de bouwhoek, een leeshoek met strips, kranten en tijdschriften of een beschikbare computer met een online vindmachine. Het is uw uitdaging om de hoeken en werklessen zo in te richten dat ze voldoende diepgang en ontwikkelmogelijkheden in zich hebben. Bovendien leren leerlingen ook van elkaar door elkaar te informeren, denkvragen te stellen en iets uit te leggen aan een ander.

Tips voor Coachend begeleiding

- Stel veel (open) vragen. Juist ook vragen waar u zelf het antwoord niet op weet. Maak daarvoor ook eens gebruik van de 'denksleutels', te vinden op: <http://www.wsnsveghel.nl/mindportaal/leerkrachten/Paginas/Denksleutels.aspx>
Dit zijn sleutels met daarop een vraag of opdracht die leerlingen aanzet tot creatief, analytisch en praktisch denken. De denksleutels zijn gebaseerd op de Thinkers Keys van Tony Ryan (1998)
- Geef leerlingen voldoende denktijd of laat ze eerst in tweetallen overleggen, voordat u hen een beurt geeft.
- Leg (in de belevingswereld van de leerling) betekenisvolle probleemsituaties voor en laat leerlingen hier vragen bij stellen. Vervolgens begeleidt u hen bij het vinden van mogelijke antwoorden en oplossingen. Zie voor interessante onderzoeksprojecten voor kleuters: <http://www.wetenschapsknooppuntzh.nl/onderbouw/>. Het begeleiden van de denkstappen van leerlingen kun je visualiseren door middel van het maken van een mindmap.
- Focus niet te snel op het (eind)product en probeer een activiteit juist verder uit te breiden in plaats van af te ronden. Stel reflectievragen en voeg soms nieuwe elementen toe, zodat de leerling de activiteit kan uitbreiden. Stimuleer de leerling zelf om mee te denken welk vervolg wenselijk is bij de activiteit.
- Wees u bewust van de kracht van uw feedback. Vooral concrete feedback op het proces en het volbrengen van de taak ("na een paar keer proberen is het je toch gelukt") hebben meer effect op het leren, dan feedback op het resultaat ("goed gedaan, ziet er mooi uit"). Zie hiervoor ook de doelen uit de doelen-vaardigheden-lijst (www.talentstimuleren.nl/SLO).
- Zorg ervoor dat de inrichting van het lokaal, de hoeken, de hal en de speelplaats uitnodigt tot onderzoeken en experimenteren. Biedt daarin dagelijkse voorwerpen aan, maar laat leerlingen ook kennis maken met andere materialen zoals een kompas, typemachine, zandloper, zaklamp enz. Ga uit van de vragen die kinderen stellen over hun leef- en leeromgeving en speel hierop in door vragen te stellen als: "Waarom...?", "Wat zou er gebeuren als...?", "Wat zou je kunnen doen om...?", "Wat kun je bedenken voor...?"
- Bied materialen en activiteiten aan die de leerling aanzet tot 'het zelf willen doen' en 'zelf moeten denken'. Stel leerlingen hierbij de vraag: "Heb je hier een oplossing voor?" Dit geeft de leerling namelijk de ruimte om ontdekkingen te doen, oplossingen te bedenken en zichzelf vaardigheden eigen te maken ondersteund door uw feedback.
- Het is belangrijk dat de taak betekenisvol en functioneel is voor de leerling. Denk bijvoorbeeld aan het bedenken en uitwerken van een nieuw spel met de materialen van ganzenbord. Of laat ze een werktekening maken van hun bouwwerk, dat vervolgens door anderen nagemaakt kan worden.
- Vraag leerlingen vooraf naar hun verwachting van de taak (hypothesen stellen) en kom hier na het volbrengen van de taak op terug (hypothesen testen en nieuwe vragen stellen). Leg dit vast in woord of beeld.

 Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

- Maak leerlingen zoveel mogelijk zelf verantwoordelijk voor hun taak en het leren, door vooraf criteria te stellen. Wat is belangrijk bij deze activiteit? Waar ga je op letten? Waar wil je dat de juf of meester op let? Wat wordt de uitdaging van deze taak?
- Verrijkend werk is geen zelfstandig werk! Als leerlingen op niveau werken en betrokken zijn, stellen ze vragen. Geef niet te snel antwoord op deze vragen, maar help ze zoveel mogelijk zelf tot het antwoord te komen.

Procesgericht evalueren

Voor alle leerlingen is het van belang om niet alleen aandacht te besteden aan het product, maar ook aan het proces. Beide aspecten zijn aanleiding om met leerlingen te evalueren. Maak hierbij onderscheid tussen de inspanning en het resultaat. De leerlingen gaan hierdoor ervaren dat moeite doen bij leren hoort en effect kan hebben op het resultaat. Bovendien treedt u zelf minder snel in de valkuil, dat u het resultaat gaat vergelijken met dat van andere leerlingen. U koppelt namelijk de geleverde inspanning aan de ontwikkeling van de leerling. Vraag hierbij ook naar de beleving van de leerling: is er bijvoorbeeld sprake van plezier in het leveren van die inspanning en is de leerling trots op de prestatie en het uiteindelijke resultaat? Is de leerling zich ervan bewust dat er wat geleerd is?

Door vooraf criteria te stellen of door deze samen met de leerling te benoemen, kunt u tijdens de activiteit de juiste feedback geven en achteraf doelgericht met de leerling evalueren. Zelfs bij deze jonge leerlingen is het zinvol om daarbij te benoemen wat er geleerd is.

‘Wil je het leren stimuleren, dan moet je meer vragen stellen in plaats van antwoorden geven.’

Interessante achtergrondinformatie en websites:

- <http://talentsstimuleren.nl/>
- <http://www.hoogbegaafdheid-in-zicht.nl/>
- <http://www.wsnsveghel.nl/mindportaal/Paginas/default.aspx>
- <http://www.ru.nl/fsw/cbo/>
- <http://www.schoolaanzet.nl/>

Colofon

Deze kwaliteitskaart is samengesteld door Dolf Janson en Martine Creemers en is een uitgave van School aan Zet. Voor vragen rond de kwaliteitskaart kunt u contact opnemen met School aan Zet: Gea Spaans, secretariaat@schoolaanzet.nl.

KKSTB148

© Buiten het downloaden zijn alle rechten op dit product voorbehouden aan:

 SCHOOL
AAN ZET

Postbus 556, 2501 CN Den Haag
e-mail: secretariaat@schoolaanzet.nl
www.schoolaanzet.nl

KWALITEITSKAART